

ACTIVITATS:

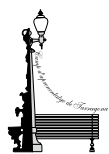
1. Et sembla que el gravador del 1600 va estar encertat en la representació?
2. Observa la fotografia de la torre actual i compara-la amb les imatges del 1775, 1806 i 1826. Busca les diferències i marca-les.
3. Marca en aquest dibuix els següents elements: déu Atis, inscripció, basament, teulada piramidal, arc amb els propietaris.
4. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974.

ROVIRA SORIANO, Jordi i Andreu DASCA ROIGÉ: *La Torre dels Escipions*, Consell Comarcal del Tarragonès, Tarragona, 1994.

CAMP D'APRENENTATGE
DE LA CIUTAT DE TARRAGONA
Departament d'Ensenyament

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-84-693-2600-8

D.L.: T. 1556-2011

Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Caixa Penedès
Persones al servei de persones

Records del passat de Tàrraco: La torre dels Escipions

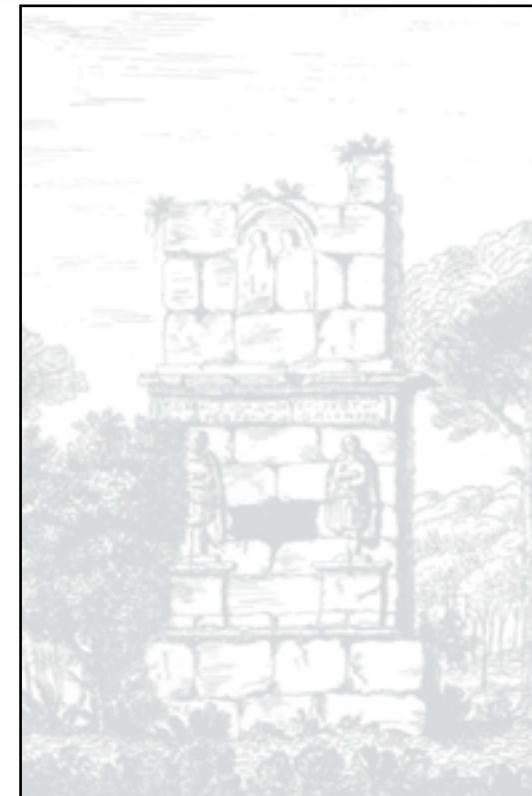
A la primera meitat del segle I dC, una família benestant romana va encarregar la construcció d'un mausoleu, una edificació funerària amb forma de torre, per a contenir les seves cendres. Comptava amb tres cossos quadrangulars esglaonats i, segurament, amb una teulada piramidal desapareguda. La cara frontal mostra dues figures en alt relleu que representen al déu Atis, sota una inscripció molt malmesa pel pas del

temps dins d'una *tabula ansata*. La part superior recull davall un arc la silueta de dos personatges esculpits, els propietaris de la tomba.

Els cementiris romans es localitzaven a banda i banda de les vies, sempre fora de la muralla de les ciutats, per qüestions higièniques i per tal que els familiars i els amics poguessin complir amb les seves obligacions cap als difunts, alhora que els vianants realitzaven algunes pregàries.

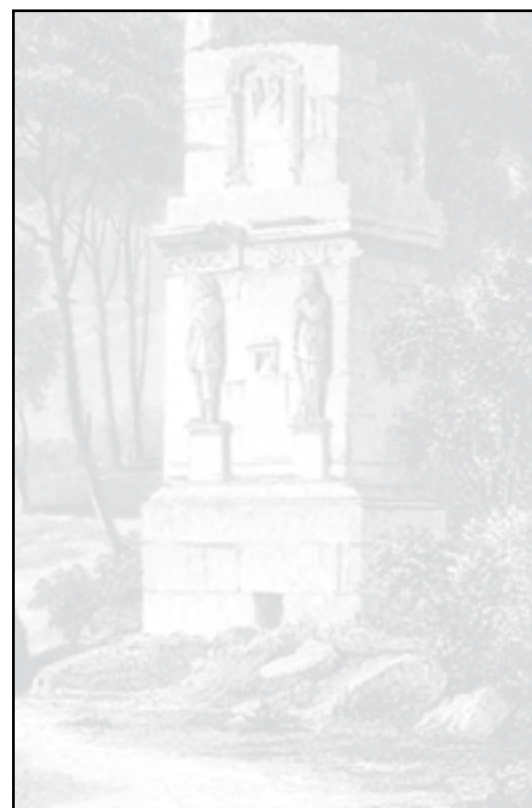
Pujades, 1600

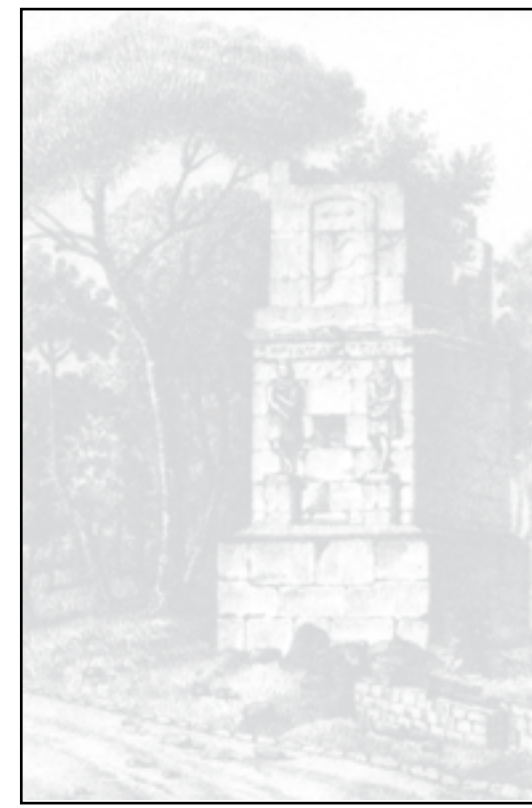
Swinburne, 1775

Laborde, 1806

Taylor, 1826

Albiñana-Bofarull, 1849

Postal ATV, 1920

ACTIVITATS:

1. Marca a la fotografia actual la part de l'amfiteatre que va dibuixar el francès Laborde fa més de 200 anys.
2. Si tens bona vista llegiràs a les fotos d'inicis del segle XX, què hi havia sobre les restes de l'amfiteatre. Marca la resposta correcta:
 - Un teatre.
 - Un presidi (presó de condemnats a treballs forçats).
 - Una fàbrica.
3. En quina fotografia es veuen les restes de l'església romànica de santa Maria del Miracle, construïda al segle XII en record dels sants màrtirs cristians morts a l'arena de l'amfiteatre?
 - La del 1929.
 - La del 1806.
 - La del 1910.
4. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

- ARBELOA RIGAU, Joan-Vianney M.: *L'amfiteatre romà de Tàrraco. Aproximació al seu coneixement*, Diputació de Tarragona, 1990.
- CAPDEVILA, Sancho: *Tarragona guía histórico-arqueológica*. Librería Tarraconense, Tarragona, 1922.
- DUPRÉ RAVENTÓS, Xavier: *Las capitales provinciales de Hispania 3. Tarragona, Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tarraco*. L'Erma di Bretschneider, 2004.
- LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974, vol. I.
- PUIG Y CADAVALCH, J. i altres: *L'arquitectura romànica a Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1909.
- PUIGBONET, Ramon: *Album de Tarragona y su provincia*. Patrocinado por los Excelentísimos Ayuntamientos de Tarragona y Reus, Ediciones regionales, Vol. I, Artes Gráficas Vilà, Mataró, 1926.

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-89-693-2605-3

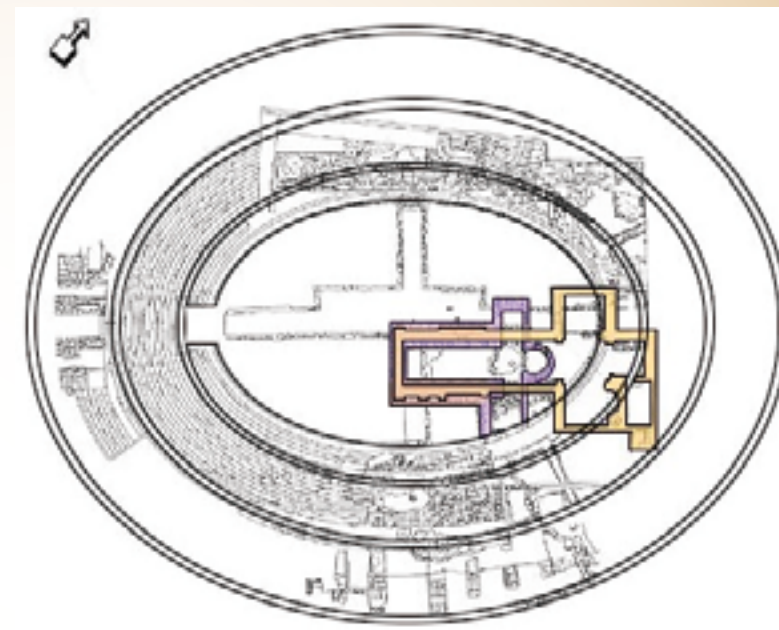
D.L.: T. 1553-2011

Amb la col·laboració de:
Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Records del passat de Tàrraco: L'Amfiteatre

La ciutat de Tàrraco va comptar amb un amfiteatre (de finals del segle I dC. o inicis del segle II), localitzat fora muralles, aprofitant un turó natural cap al mar. Aquest edifici, de forma el·líptica, tenia una capacitat per a uns 14.000 espectadors, col·locats jeràrquicament en les tres parts de les grades de pedra (*cavea*), esculpides sobre la mateixa roca (a la vessant nord) o sobre voltes de formigó.

Els dies de jocs, de bon matí, s'hi aplegava la ciutat, per tal de gaudir dels espectacles de **caceres d'animals** (*venationes*), de bestiaris (caçadors) contra bèsties o de feres contra feres, segurament enmig d'un decorat sobre l'arena, que reconstruïa la vegetació del seu lloc d'origen. Cap al migdia se

succeïen les condemnes a mort dels delinqüents, crucificats, cremats o llençats a les feres. A la tarda es conclouïa la jornada amb les **lluites dels gladiadors** (*munera*), mentre els seguidors de cada esportista realitzaven les apostes.

Si feia molta calor, se solia cobrir la graderia amb un tendal (*velum*) de protecció, alhora que alguns esclaus ruixaven el públic amb aigua perfumada per a refrescar l'ambient.

El record del sacrifici dels màrtirs cristians el va convertir en un lloc sagrat, de manera que encara s'endevinen les restes sobre l'arena, de l'església visigòtica els grans vestigis de la romànica, Santa Maria del Miracle.

E. Flórez, 1769

Laborde, 1806

Arquitectura romànica, 1909

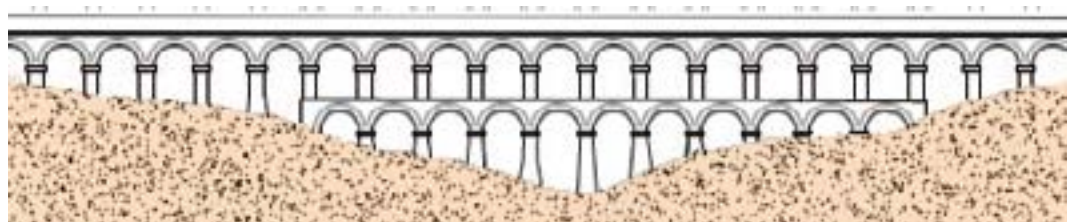
Postal Tau, 1910

Guia de Tarragona, 1929

ACTIVITATS:

1. Com va veure l'aqüeducte el francès Laborde fa 200 anys? Quines diferències hi notes?
2. S'han produït molts canvis en els darrers temps?
3. Quants arcs es compten al primer pis?
 - 10
 - 9
 - 11
4. I al segon?
 - 26
 - 24
 - 25
5. Per on creus que passava l'aigua? Marca-ho al dibuix amb una fletxa:
6. Assenyala amb una fletxa cap on devia estar el punt de captació i amb una altra el *castellum*.
7. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974, vol. I.

PUIGBONET, Ramon: *Álbum de Tarragona y su provincia*. Patrocinado por los Excelentísimos Ayuntamientos de Tarragona y Reus, Ediciones regionales, Vol. I, Artes Gráficas Vilà, Mataró, 1926.

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-84-693-2602-2

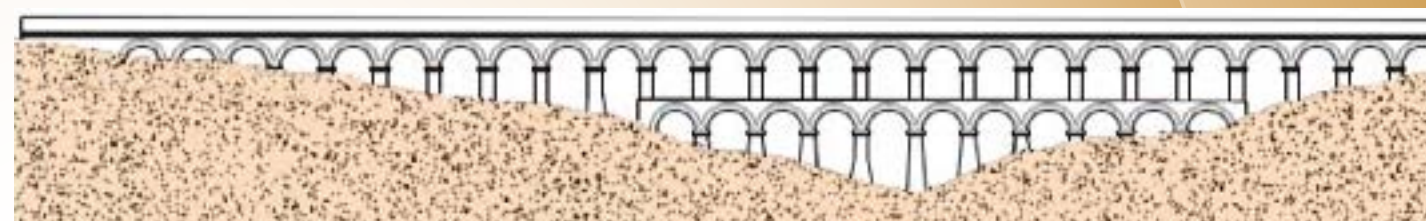
D.L.: T. 1557-2011

Amb la col·laboració de:
Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Records del passat de Tàrraco: L'Aqüeducte de les Ferreres (El pont del diable)

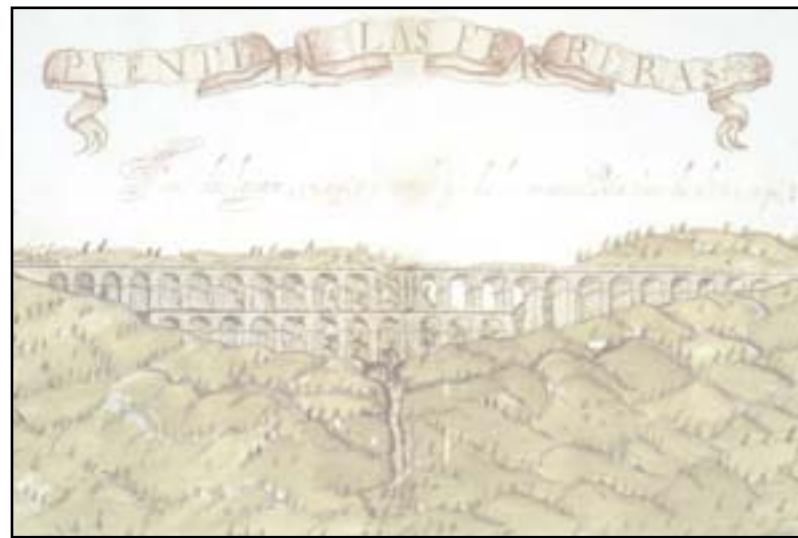

Les ciutats mediterrànies, ara com abans, pateixen problemes d'abastament d'aigua. Per aquest motiu, la construcció d'una conducció d'aigua, des del Francolí i el Gaià (punt de captació de l'aigua) fins a la seva destinació a Tàrraco, va ser un dels objectius prioritaris dels planificadors romans del segle I dC. Fins aquest moment, els tarragonins només comptaven amb l'aigua que recollien mitjançant els pous i les cisternes privades, o l'aprofitament del llac subterrani, a través de complexes canalitzacions.

Així, es va construir aquest aqüeducte que davalava 15 quilòmetres, des de Puigdelfí, amb una lleugera inclinació per a tot el recorregut, per tal que l'aigua passés suaument i el cabal fos constant. Un cos especial de policia vigilava els pos-

sibles robatoris o derivacions il·legals del líquid. Per aconseguir sempre el mateix pendent, sovint havien de recórrer a trams aeris, com l'anomenat aqüeducte de les Ferreres (llargada de 217 metres i alçada màxima de 27 m), o bé trams excavats a la roca, subterranis, o canals d'obra a ras de terra.

L'aigua neta es captava d'un lloc una mica elevat, que s'emmagatzemava en una gran cisterna per a fer-ne un primer filtratge. Des d'allí passava a una canalització coberta (*specus*) per evitar les brutícies. En arribar a la ciutat es dipositava en una torre d'aigua (*castellum aquae*), des d'on es distribuïa en tres ramals diferents (cap a les basses i les fonts, els edificis públics i les cases privades), després de passar per una reixa que feia de filtre, un dipòsit de decantació (on reposava l'aigua que anava passant a través d'arena).

Joseph Boy, 1713

Laborde, 1806

Unión Postal, cap al 1910

Fons Salvany, 1915

Postal Zerkowitz, inicis s.XX

ACTIVITATS:

1. Observa les fotos antigues i marca aquelles que il·lustren l'arc com realment estava: 1546, 1609, 1806, 1832, 1845, 1879, 1930.
2. Ara marca les que reconstrueixen l'arc, és a dir que el representen tal i com imaginaven que hauria estat en construir-se: 1546, 1609, 1806, 1832, 1845, 1879, 1930.
3. Marca en aquest dibuix les parts que s'han reconstruït de l'arc, partint de les imatges antigues.
4. Al dibuix anterior marca-hi les següents parts, a partir de la informació de la pàgina 1: Podi, rebranca, pilastra i arquitrau.
5. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

DUPRÉ RAVENTÓS, Xavier: *L'arc romà de Berà (Hispania Citerior)*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1994.

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974.

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-84-693-2604-6

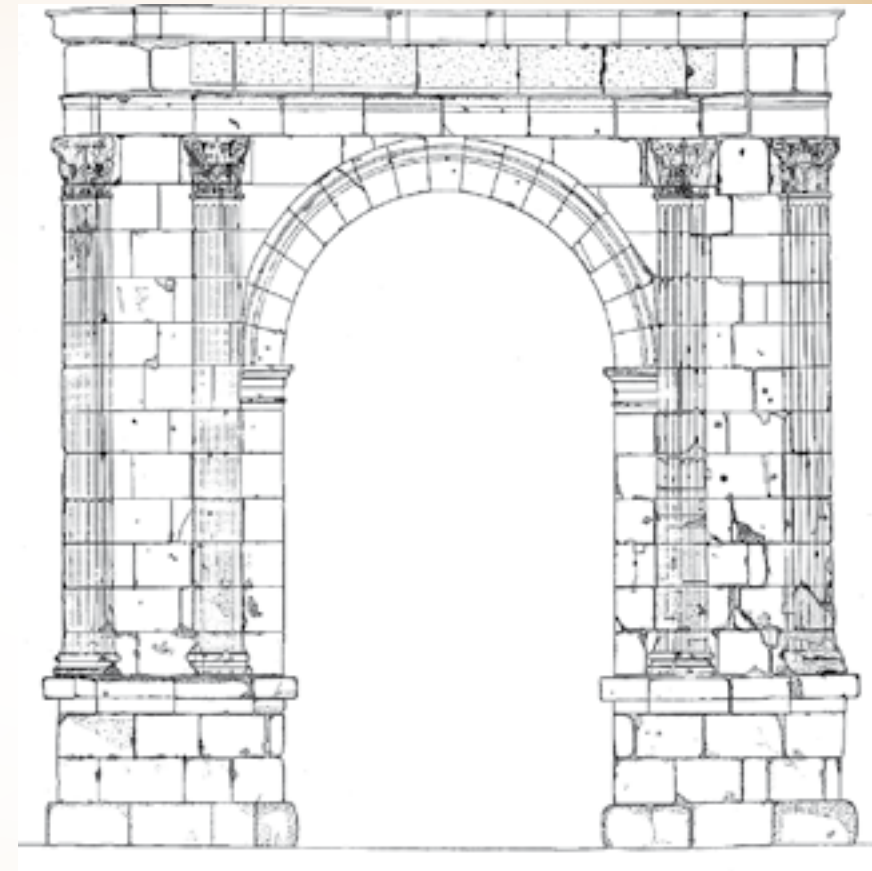
D.L.: T. 1558-2011

Amb la col·laboració de:
Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Caixa Penedès
Persones al servei de persones

Records del passat de Tàrraco: L'Arc de Berà

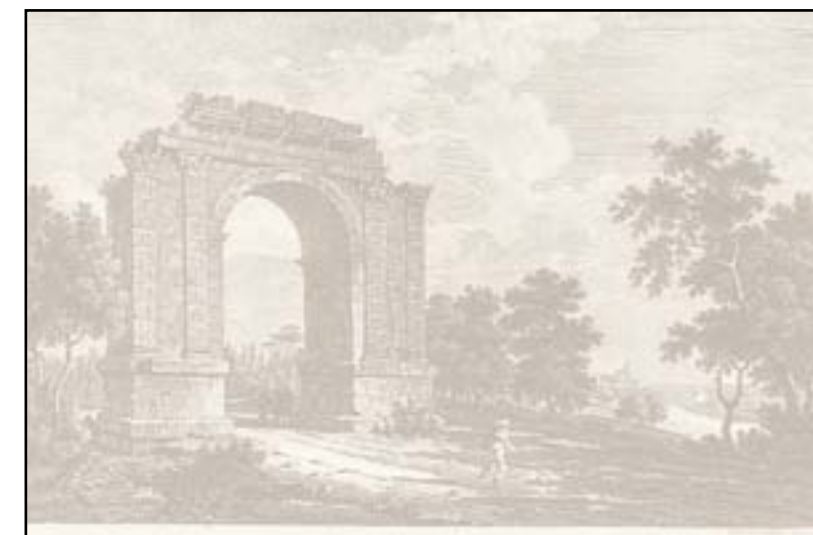
Aquest monument commemoratiu sembla que es va aixecar en honor d'August (cap el 15-5 aC), segons va disposar en el seu testament Luci Licini Sura. Simbolitzava una porta d'accés al territori de Tàrraco, tenint en compte que en aquell moment, l'emperador construïa la Via Augusta que passava precisament per sota seu. Una àrea tan extensa com la del domini romà necessitava de vies ràpides de comunicació, tant terrestres com marítimes, per al trànsit militar i comercial. En aquest context, es va estendre aquesta via, que unia

Roma amb Cadis, a través d'un camí costaner, que reaprofitava una ruta anterior.

L'arc de Berà s'assentava sobre un potent basament o podi, des d'on s'aixecaven les rebranques (sustentacions laterals de l'arc) decorades amb quatre falses pilastres acanalades (és a dir, semblen unes columnes molt planes amb ratlles verticals). Es corona amb un arquitrau (tota la part superior, amb una marcada disposició horitzontal), el qual contenia una inscripció que ens informava sobre el promotor de la construcció.

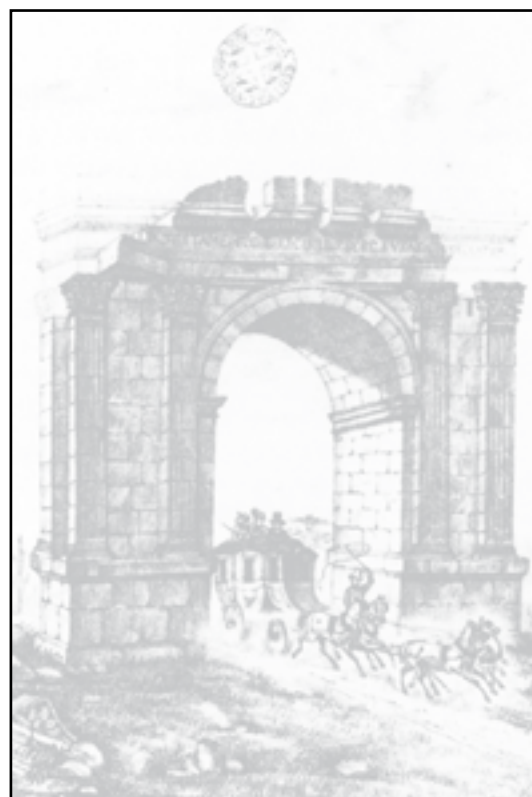
Pujades, 1609

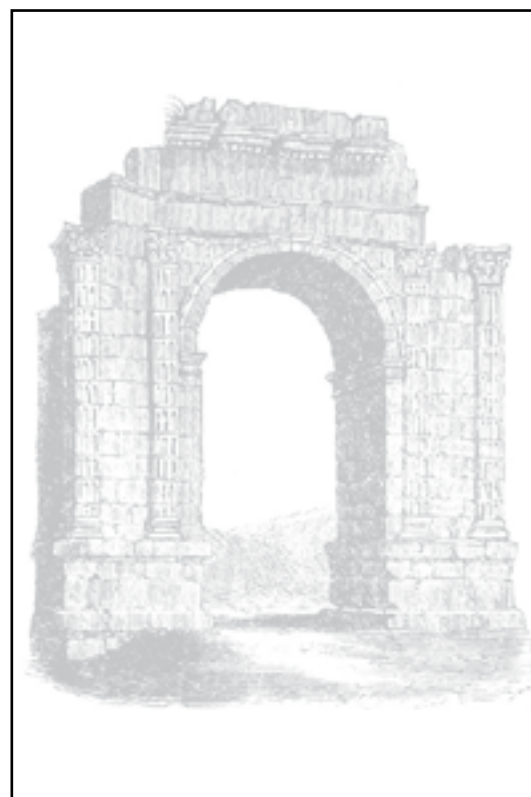
Laborde, 1806

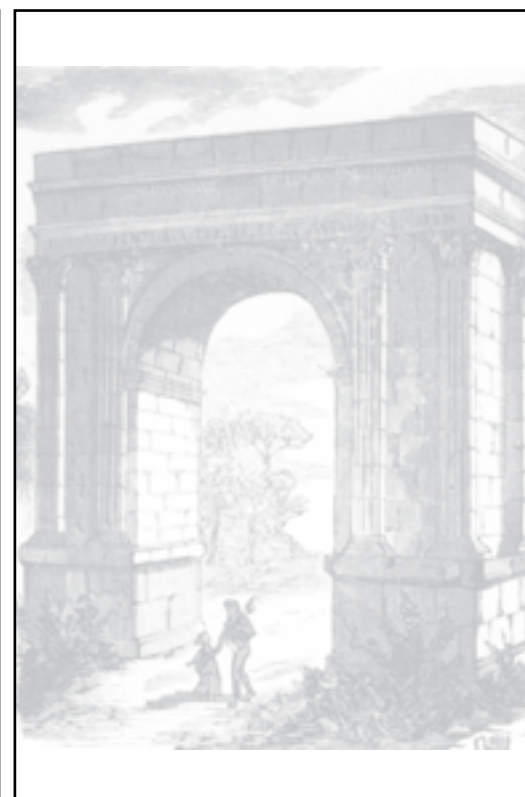
Beuter, 1546

Taylor, 1832

Panorama, 1845

Tamaro, 1879

Fons Salvany 1912

ACTIVITATS:

1. Quines imatges ens mostren les torres existents? Marca'n els anys.
1806, 1870, 1903, inicis s.XX, cap a 1910, cap a 1910.
2. I portelles? Marca'n els anys.
1806, 1870, 1903, inicis s.XX, cap a 1910, cap a 1910.
3. Assenyala quin fragment de la muralla actualment resta sencera:
4. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

BENAGES, Jaume i Rafael CALLE: *Tarragona s. XX a través de les postals*. Casc antic. Impremta Pijoan, Tarragona, 1991.

_____: *Tarragona s. XX a través de les postals. Fora muralla*. Impremta Pijoan, Tarragona, 1993.

CALVERT, Albert F.: *Catalonia, the Balearic Isles and historical and descriptive account*, printed by Ballantyne and Company, London, 1910.

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974.

MENCHÓN BES, Joan i Jaume MASSÓ CARBALLIDO: *Les muralles de Tarragona. Defenses i fortificacions de la ciutat, s. II aC-XX dC*. Publ. Del Cercle d'Estudis històrics i socials Guillem Oliver del camp de Tarragona, Tarragona, 1999.

SÁNCHEZ REAL, José: *La muralla de Tarragona*, Publicacions de l'Exc. Ajuntament de Tarragona, Tarragona, 1986.

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-84-693-2603-9

D.L.: T. 1554-2011

Amb la col·laboració de:
Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Records del passat de Tàrraco: Les Muralles

Totes les ciutats antigues comptaven amb un recinte emmurallat que els servia per a poder-se refugiar en cas d'amenaques externes. La muralla de Tarragona era la més antiga i gran fortificació (tenia uns 4,5 quilòmetres de longitud) que van bastir els romans fora d'Itàlia i, alhora, és la millor conservada (en resten 1,2 km). Van construir un potent basament format per grans blocs de pedra irregulars, superposats, denominats megàlits. Al seu damunt, s'hi van disposar els carreus, unes pedres amb forma rectangular, i acabats amb els merlets.

Les tres torres conservades (la de l'Arquebisbe, Cabiscol i Minerva) corresponen a la **primera fase constructiva** (cap al 200 aC), és a dir a la muralla que es va fer per tancar el campament militar d'hivernada. Cap al 150 aC, es va iniciar un **segon projecte** d'ampliació de la muralla, del qual se'n conserven algunes obertures: la porta nord i un fragment de la situada a l'est (usades per a l'accés dels carruatges procedents de les grans vies) i set portelles o portes de menors dimensions, disposades al llarg del perímetre emmurallat i destinades a la sortida ràpida dels defensors, que també servien per a la circulació dels vianants.

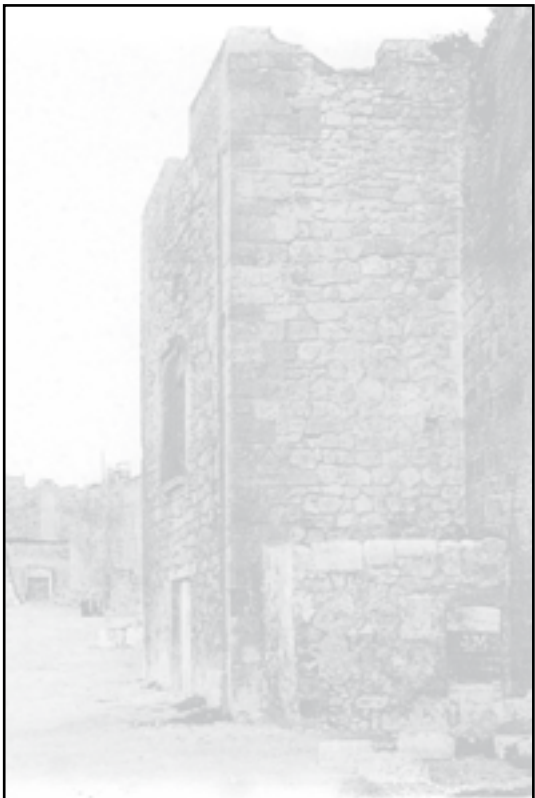
Laborde, 1806

Postal de Josè Armengol, 1903

Calvert, 1870

Postal ATV, inicis s. XX

Postal Arxiu Tau, cap al 1910

Postal Arxiu Tau, cap al 1910

ACTIVITATS:

1. Observa la foto de la torre actual i marca-hi les diferències que hi ha en relació a les imatges del 1806, 1870 i 1920:
2. En quina imatge comences a veure construccions al voltant del Pretori?
3. Dibuixa un eix cronològic en què es detallin les diferents funcions de l'edifici.
4. Numera les imatges seguint l'ordenació cronològica.

BIBLIOGRAFIA:

BENAGES, Jaume i Rafael CALLE: *Tarragona, segle XX a través de les postals (III), Casc antic*, Impremta Pijoan, Tarragona, 1991.

CALVERT, Albert F.: *Catalonia, the Balearic Isles and historical and descriptive account*, printed by Ballantyne and Company, London, 1910.

COMPANYS FARRERONS, Isabel i Núria MONTARDIT BOFARULL: *El castell del Rei en temps de Jaume II*, Institut d'estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, 1995.

DUPRÉ RAVENTÓS, Xavier i altres: *El circ romà de Tarragona. I. Les voltes de St. Ermenegild*, Dpt. de cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988.

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974. Dpt. de cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988.

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974.

Autors:

Núria Montardit Bofarull
Marta Segura Pont
Jordi Tortosa Giménez
M. Joana Virgili Gasol

ISBN: 978-84-693-2601-5

D.L.: T. 1555-2011

Amb la col·laboració de:
Reial Societat Arqueològica
Jordi Rovira Soriano.

PATROCINA:

Records del passat de Tàrraco: El Pretori

La torre denominada del Pretori formava part del gran conjunt monumental, construït durant l'època de Vespasià (69-96 dC), a la part alta de la ciutat, el **Concili Provincial**. En esdevenir Tàrraco la capital de la Província de la Hispània Citerior, el govern imperial va decidir que la ciutat necessitava un conjunt d'edificacions per a cobrir les àmplies funcions d'una capital.

En haver d'edificar en un espai inclinat, els enginyers van decidir estructurar-lo en tres esplanades (o terrasses) esglaonades. Així, a la part superior van col·locar el **recinte de culte**, una gran plaça presidida per un temple. A la intermèdia, una plaça el doble gran que l'anterior, contenia unes edificacions en forma d'U

invertida amb les **oficines de l'administració provincial** (l'arxiu, la hisenda...), la Plaça de representació, embellida amb les escultures de l'emperador i dels polítics locals enmig de cuidats jardins. A l'angle inferior dret d'aquesta darrera plaça es troba el Pretori, que era l'espai on es va instal·lar la caixa d'escaleres per accedir als diferents pisos de les oficines. Per sota del Concili Provincial s'estenia el **circ**, l'edifici on es feien les curses de cavalls.

En època medieval va servir de torre de guaita, palau reial i seu del veguer de la ciutat. A partir del s. XVI es va convertir en caserna i dipòsit de material bèl·lic. Malauradament, el 1813 les tropes franceses el van destruir en bona part, abans de la fugida.

Coll Sallet, 1879

Laborde, 1806

Postal, 1908

Postal PZ, 1902

Postal Raymond, 1960

Touring, 1935

Vicenç Roig, 1913

ACTIVITATS:

1. A la imatge del 1563, marca el fragment de muralles que s'hi veu.
2. Al relleu de F. Bonifàs, quantes portes i torres s'hi veuen? On està la catedral?
3. Marca sobre el plànol de Laborde el recinte de les muralles, les restes de l'amfiteatre i del circ.

BIBLIOGRAFIA:

D.A.: *Tarragona moderna*, Diari de Tarragona, Tarragona, 199.

DUPRÉ RAVENTÓS, Xavier: *Las capitales provinciales de Hispania 3. Tarragona, Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tarraco*. L'Erma di Bretschneider, 2004.

LABORDE, Alexandre de: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974, vol. I.

MENCHON BES, Joan i Jaume MASSÓ CARBADILLO: *Les muralles de Tarragona. Defenses i fortificacions de la ciutat (s. II aC-XX dC)*, Cercle d'estudis històrics i socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, Tarragona, 1999.

AUTORS:

NÚRIA MONTARDIT BOFARULL
MARTA SEGURA PONT
JORDI TORTOSA GIMÉNEZ
M. JOANA VIRGILI GASOL

ISBN: 978-84-693-8123-6

D.L.: T. 1552-2011

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:
REIAL SOCIETAT ARQUEOLÒGICA
JORDI ROVIRA SORIANO.

PATROCINA:

Records del passat de Tàrraco: La Ciutat

El general Cneu Escipió va arribar a Tàrraco l'any 218 aC, arran la II Guerra Púnica, entre els romans i els cartaginesos i hi va establir una primera guarnició en la zona més elevada. A poc a poc, es van configurar dos nuclis: un a la part alta amb el principal campament a Hispània, i un segon, al voltant d'una altra zona escarpada, com a residència dels nou vinguts itàlics i romans, per damunt el fonamental port. La ciutat va experimentar un fort creixement, configurant-se com una de les urbs més pròsperes d'Hispània, convertint-se en capital de la *Hispania Citerior*, fet

pel qual aconsegueix transformar la part alta en un majestuós complex destinat a la funció pública amb el *Concilium* Provincial i el circ. Si bé la màxima esplendor l'aconseguia al segle II, a partir del 260 s'inicia el declivi amb les incursions dels francs, el progressiu despoblament i el procés de ruralització de la població.

Malgrat tot, els successius visitants de la ciutat al llarg dels segles han quedat impressionats pels vestigis de la cultura romana, que han reflectit amb les seves il·lustracions.

Anton van de Wyngaerde, 1563

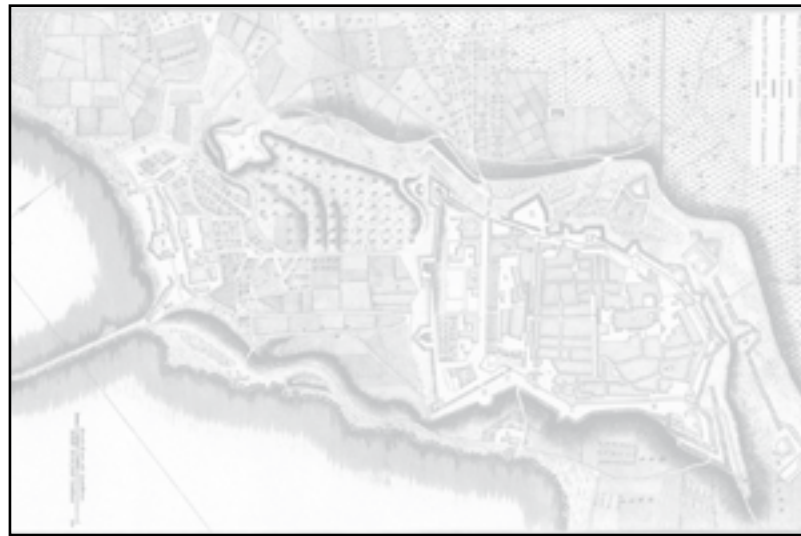
Plànol de Tarragona, 1645

J.B. Massé, 1709

Retaule de St. Oleguer, de F. Bonifàs, 1776

Laborde, 1806

